

گفت و گو با احمد ساعتچیان

بازیگر باید تمیز بازی کند بدون حشو و زوائد

حضور بازیگر جوانی در دو نمایش دایره گچی قفقازی و بازی استریندیرگ نوید ظهور بازیگری با ذوق، پراثرتری و عاشق به گروه بازیگران تازه نفس تئاتر بود؛ بازیگری که می‌خواست بماند و ماند. هنوز تصویر راهب جوان نمایش افسون معبد سوخته، مرد گوزیشت، نمایش رازها و دروغ‌ها، فرشته سیاه پوش نمایش در مصر برف نمی‌بارد و مردی که دیگر به آخر خط رسیده در نمایش آخر خط در ذهن مخاطبان حرقه‌ای تئاتر مانده است. و حالا نقشی کاملاً متفاوت در نمایش شکلک؛ نقش مردی جاهل و لمبن که با شخصیت محبوب او فرسنگ‌ها فاصله دارد. شاید تنها نقطه اتصال او به حسن شکلک عنصر عشق باشد و این که هر دو عاشقی بی‌ادعایند.

پ.م

شيفته‌اش شدم. اگر چه در گير تمرين كركدن هم بودم كه هجده ماه طول كشيد، اما رفتم سر تمرين افسون. بعد از دو كار كه با گروه مرادي داشتم، به اين نتيجه رسيدم كه با وجود تمام تضادهای فكري كه با هم داريم، می‌توانيم سرمايه‌های خوبی برای هم باشيم، حتی اگر سليقه‌های مشترک نداشته باشيم. به نظرم آدم‌ها هر چه بيش‌تر در تضاد باشند، برای هم مفيدترند. چون بيش‌تر از هم ياد می‌گيرند. تضادهای من با مرادي شايد بيش‌تر از بقيه بچه‌های گروهش باشد، اما ادامه فعاليت مشترک ما به واسطه همین تضادها شكل گرفت.

وقتی متن شکلک را خواندید،

تصميم گرفتيم كه آن را اجرای عمومي ببريم. همان سال فرید پایا به ایران آمد و استازی گذاشت كه همه ما در آن شركت كرديم. او ما را با سبك و سياق جديدي از تكنيك در بازیگری آشنا كرد. شیوه نوبی كه خیلی برای ما هیجان‌انگیز بود و می‌خواستيم نمایشی كار كنيم تا آموخته‌های مان را در آن به كار ببريم. نغمه ثمينی تازه از ژانر آمده بود و نمایش‌نامه‌ای نوشته بود به نام افسون معبد سوخته. وقتی مرادي متن را به من داد كه بخوانم، بعد از خواندن متن دیدم چه قدر با فضای جديدي كه در حال تمرين آن بودم به واسطه تعليمات فرید پایا كه مربوط به شرق می‌شد، هم خوانی دارد و

چهره‌اش را آن هم به خاطر بازی در سریال در پناه تو كه آن موقع از تلویزیون پخش می‌شد، ولی دوستان و اطرافیان‌ش را چون بچه‌محل من بودند می‌شناختم. پاییز سال ۷۸ بود. من و چند نفر از دانشجویان تئاتر كه ديگر داشتند فارغ‌التحصیل می‌شدند، دور هم جمع شدیم و شروع كرديم به كار، ده ماه شبانه‌روز، اين كار، پایان‌نامه‌اش بود و كار سنگینی بود. من آن موقع تصویری از ادامه كار نداشتم، چه برسد به ادامه همکاری تا به امروز كه پنج سال می‌شود. يك بخشى از كار را من به عهده گرفتيم و يك بخشى را خودش، پنجاه پنجاه و همکاری ما از اين‌جا شروع شد و نتيجه هم به دل هر دوی ما نشست، به طوری كه

شما بازیگر ثابت نمایش‌های گروه تئاتر تجربه به كارگردانی کیومرث مرادی هستید. چه طور این همکاری شکل گرفت و مستمر شد؟ اصلاً چه طور می‌شود كه يك بازیگر در يك گروه تئاتر می‌ماند و با يك كارگردان به طور پيوسته و متركز كار می‌كند؟

بعد از بازی در نمایش بازی استریندیرگ بود كه مرادي با من تماس گرفت و از من خواست كه در هشتمين سفر سندهاد بازی كنم. اتفاقاً در همان دوران چند بار اين متن را خوانده بودم و خیلی دوستش داشتم، در نتيجه بدم نمی‌آمد در اين نمایش بازی كنم. اما مرادي را نمی‌شناختم. فقط

ویس جان قوی

کدام ویژگی در کاراکتر حسن شکلك بود که شما را جذب کرد؟ و این نقش چه طور شکل گرفت؟

این متن چند بار بازنویسی شد. یکی از خصوصیات خوب خانم ثمنی این است که حرف‌ها را می‌شنوند و انتقادپذیرند. من هم به واسطه این که رل اصلی شخصیت‌های مرد تمام نمایش نامه‌هایش را بازی کرده‌ام، پررو شده‌ام و نکاتی که به ذهنم می‌رسد به او می‌گویم. او گاهی اصلاً نقش را برای من و براساس توانایی‌های من می‌نویسد. زیر آرو می‌شناخت دارد. ولی اصلاً حسن شکلك کاراکتری نبود که براساس من و توانایی‌هایم نوشته شده باشد. من هیچ وقت نقش جاهل و لمپن بازی نکرده بودم. نقش‌های متفاوت زیاد بازی کرده‌ام مثل پرسوناژ دودار در نمایش کرگدن و یا نقشی که در افسون معید سوخته داشتیم و یا نقش گوزپشت در نمایش رازها و دروغ‌ها. اما به واسطه تکنیک از پس آن‌ها برآمدم، در نتیجه همه من را به عنوان یک بازیگر تکنیکی می‌شناسند. اما خودم قائل به تفکیک تکنیک از حس نیستم و نمی‌دانم چه طور می‌شود بدون حس، صرفاً تکنیکی بازی کرد. هر بازیگر توانایی‌هایی دارد که قبل از هر کس خودش آن‌ها را کشف می‌کند و می‌شناسد و بعد از آن است که به سراغ نقش می‌رود. نمی‌شود بازیگری را در یک تئوری خلاصه کرد و همه را با آن تئوری سنجید. یک تئوری مشترک، کارکردهای متفاوتی برای بازیگران متفاوت دارد. من با شخصیت حسن شکلك با پشتوانه تمام تجربیات حسی و تکنیکی‌ام برخورد کردم. بخش بسیاری از کار ناخودآگاه براساس بداهه‌پردازی بازیگران سر تمرین‌ها، شکل گرفت. در نتیجه حضور پانته‌ا بهرام را به عنوان یک همبازی

آدم‌های پیر که هم‌نسل چنین آدم‌هایی بوده‌اند، هم رفتیم و همین‌طور سراغ آدم‌هایی که معرکه‌گیری می‌کردند و از همه آن‌ها به اندازه‌ای که لازم بود، نشانه‌هایی گرفتیم. چون در نمایش شکلك قرار نبود همه چیز خیلی رئال باشد. این شخصیت‌ها یعنی حسن و عالیه در مرز بین خیال و واقعیت بودند.

بازی کردن در نقش شخصیت‌هایی مثل حسن شکلك خیلی شهادت می‌خواهد. چون روی مرز خیلی باریک و کم‌رنگ شخصیت و تیپ قرار گرفته. مثل راه‌رفتن روی بند است که اگر بنده‌باز یا همان بازیگر تعادل را حفظ نکند، به ورطه تیپ‌سازی می‌افتد.

وقتی مرادی این نقش را به من داد، همه

بازیگرهای ما وقتی دیالوگ‌شان را می‌گویند، در صحنه محو می‌شوند. انگار منتظرند تا دیالوگ بعدی گفته شود تا دیالوگ خودشان را بگویند. بازیگر روی صحنه نباید بی‌کار باشد.

منتظر بودند که ببینند من با این نقش چه‌کار می‌کنم. برای اطرافیان این کار یک ریسک بود. شاید برای خودم هم بود، اما نه به اندازه بقیه. همه روی من زوم کرده بودند. چون این نقش خیلی از چیزهایش از من دور بود. به نکته خوبی اشاره کردید. چون این نقش می‌تواند به‌طرف تیپ‌های فیلم‌فارسی برود. به‌لحاظ رفتار، دیالوگ، قیافه و خیلی چیزها. اما من فکر کردم در بخش‌های معرکه‌گیری، جنبه نمایشی بودن این آدم را نشان دهم. ویژگی

این آدم که معرکه‌گیر و نقال هم هست، حرکات غلوآمیز و اغراق شده است. کنترل این مرز برای خودم هم دشوار بود. من برای لحظه‌های متفاوت این نقش، به همان میزان که لازم بود انرژی گذاشتم و نه بیش‌تر. برای من مهم این بود که تماشاگر حسن شکلك را باور کند و در اجرای عمومی این حسن از مخاطب به‌من منتقل شد، من از هر آنچه که دیدم عنصری را برای این نقش انتخاب کردم. برای میمیکش، حرکت دستش، مدل راه‌رفتن‌اش، نوع نگاهش به عالیه، مدل حرف‌زدنش در لحظه‌های متفاوت و در نهایت عاشق‌بودنش. وقتی حسن می‌فهمد که همه چیز از اول بازی بوده، حتی نوع نگاه‌کردنش به عالیه تغییر می‌کند؛ مدل حرف‌زدنش و ایستادن‌اش. من می‌خواستم درونیات حسن در اجرای این نقش مشخص و عیان شود. حسن فقط آدم بزنبه‌دار و هوچی‌گر نیست، او می‌تواند یک آدم خوب هم باشد. من برای درآوردن این نقش به دنبال لحظه‌های تنهایی او بودم و این بخش از زندگی او برایم جذاب‌ترین قسمت شخصیت او بود.

در هر نقشی لحظاتی وجود دارد که نقش را از تیپ‌بودن نجات می‌دهد. لحظاتی که به نقش عمق می‌دهد و باعث باورپذیری می‌کند. می‌شود و نقش را چندلایه می‌کند. ابعاد پنهان نقش را به سمت شخصیت شدن هل می‌دهد. به نظرم در مورد شکلك، عشق‌اش به نقره و در نهایت شکسته شدن غرورش و فرو ریختن‌اش، جزو

لحظاتی است که به کاراکتر حسن عمق می‌دهد. مخصوصاً آن جایی که می‌فهمد که دیگر هیچ‌کس را ندارد جز همان عالیه کچل. به هر حال بازی شما در نقش حسن شکلك به مراتب موفق‌تر و درخشان‌تر از بازی در نقش فرامرز خواب در فنجان خالی است. آن بازی کمی تخت از آب درآمده بود، که البته مقداری از آن برمی‌گردد به خود متن. اصولاً خانم ثمنی شخصیت‌های زن نمایش نامه‌هایش را قوی‌تر و پررنگ‌تر می‌نویسد...

نقش فرامرز در نمایش خواب در فنجان خالی اولین نقش رئالی بود که بازی می‌کردم. البته در نقش دودار در نمایش کرگدن هم کلام روزمره را همراه تکنیک کرده بودم. چون دودار وکیل منسطفه‌گری بود که برای هر چیز دلایل بی‌سروتهی می‌تراشید. من برای ایفای نقش فرامرز احتیاج به یک‌سری پاساژهای حسی داشتم. پاساژهای حسی خیلی کوتاه. از یک تانیه تا سه تانیه. نقش پرش‌های حسی خیلی زیادی داشت، اما جای پاساژ نداشت. در نتیجه نقش تخت از آب درآمد و فرامرز به‌سمت یک شخصیت عصبی و هیستریک سوق پیدا کرد. کلاً هر وقت روی صحنه احساس راحتی کنم، مطمئنم که دارم بد بازی می‌کنم و از نزدیک شدن به فضاهایی که خیلی دوستش دارم، دوری می‌کنم. چون فکر می‌کنم که بازیگر دانما باید خودش را بشکند تا به یک نقطه جدید برسد و این شهادت می‌خواهد، حتی اگر در آن تجربه شکست بخورد.

نقش فرامرز اضافات زیاد داشت و این به بازی من هم سرایت کرد، در حالی که نقش فرامرزخان کاشف میرزایی خیلی شسته رفته و ترو تمیز نوشته شده بود. در نتیجه این خصوصیت به بازی من هم منتقل شد. شاید هم با نقش هایی مثل فرامرزخان سریع تر ارتباط برقرار می کند. شاید اگر همه نمایش فقط فرامرز بود، بهتر از پس اش برمی آمد. در کارهای مرادی اتفاقات زیادی می افتد. از زمانی که متن نوشته می شود تا تمرین ها و طراحی دکور و لباس و گرم کار تغییرات زیادی می کند.

من بعد از دیدن نمایش خواب در فوجان خالی فکر می کردم که شما در نقش های اسپلیزه تر بهتر بازی می کنید تا نقش های رئالیستی. اما با دیدن نمایش آخر خط سهراب سلیمی، دیدم که شما در نقش های رئالیستی هم می توانید موفق باشید. شاید این برمی گردد به ارتباط بازیگر با متن. ممکن است یک بازیگر اصلاً با یک نقش ارتباط برقرار نکند، اما با نقشی دیگر از همان جنس ارتباط برقرار کند. در نتیجه بهتر بازی کند. به نظرم در شکلک این ارتباط درست تر برقرار شده است.

دقیقاً همین طور است. به نظر می رسد در لحظاتی که نوبت بازی شما در نقش حسن شکلک است، پانته آ بهرام با انجام کارهایی، نگاه مخاطب را به طرف خود می کشد و فوکوس را تغییر می دهد. این عمل به بازی شما لطمه نمی زند، و آیا در کل شما این قضیه را قبول دارید؟

من در طول این چند سال کار بازیگری ام با بازیگرهای زیادی هم بازی بوده ام و از بعضی از آن ها چیزهای زیادی یاد گرفته ام. از جمله سعید پورصمیمی یا رضا کیانیان. اگر بازیگری روی صحنه زیاد خود محور است، این به من مربوط نمی شود، این در حیطه کارگردان است. آن چیزی که روی صحنه دیده می شود، نگاه کارگردان است. این وظیفه کارگردان است که از هر بازیگری، آن میزان که می خواهد و لازم است، بازی بگیرد و یا او را آزاد بگذارد. بعضی از بازیگرها با کله به سمت نقش می روند، کارگردان باید جلوی آن را بگیرد و یا برعکس بعضی از بازیگرها کند هستند. در نتیجه کارگردان باید آن ها را هل بدهد. من همیشه با بازیگران نقش مقابل ام، می خواهد پانته آ بهرام باشد و یا هر کس دیگری، یک جنگ مدام دارم. یک کل کل مقابل، که خیلی هم دوست دارم و ارزش لذت می برم و اگر غیر از این باشد برایم کسالت آور است. مضاف بر آن که چیزی نمی آموزم. پانته آ بهرام روی صحنه یک بازیگر باتجربه است و خیلی هم قدرتمند است. هیچ کس شکی ندارد و در این کار اگر بازی قابل قبولی دارم، حاصل همین بدهستان یا اوست.

حضورش را اصلاً نمی توانم انکار کنم. آن صحنه هایی که می گوید را باید تحلیل کرد. این که کدام صحنه ها منظورتان است. من کارم را روی صحنه می کنم، این وظیفه کارگردان است که اگر چنین اتفاقی می افتد، جلوش را بگیرد. من نمی توانم چیزی به بازیگر نقش مقابل بگویم.

اگر هنگام دیالوگ گفتن، بازیگر نقش مقابل شروع کند با پاهایش بازی کردن، این عمل به تمرکز بازیگر دیگر لطمه نمی زند؟

اگر چنین وضعی وجود دارد، مقصر کارگردان است. زیرا من حواسم به بازی خودم است و نمی توانم روی همه صحنه تسلط داشته باشم. اما بازیگرهایی هستند که همایش می گویند من را نگاه کنید. از این دسته از بازیگران بیزارم و اگر مقابل من باشند، قضیه منجر به جنگ بدی می شود. اما برعکس اش هم صادق است. بعضی بازیگرهای ما وقتی دیالوگ شان را می گویند، در صحنه محو می شوند. انگار منتظرند تا دیالوگ بعدی گفته شود تا دیالوگ خودشان را بگویند. بازیگر روی صحنه نباید بیکار باشد، اما به جا و به موقع و به اندازه. بعضی به من می گویند، توی کار خودت را نشان بده، یعنی این که شامورتی بازی کن. اما می گویم که این نقش همین مقدار جای کار دارد. چرا باید زور بزنم تا مخاطب همایش به من نگاه کند. تا به زور نقشم را در خلق مخاطب فرو کنم. بازیگر باید تمیز بازی کند، بدون حس و زوائد. متن خوب اصلاً اجازه شامورتی بازی به بازیگر نمی دهد.

پس معتقد هستید که این اتفاق در نمایش شکلک نیفتاده است؟!

نه و اگر هم افتاده، من را اذیت نکرده است. یکی از خصوصیات بارز پانته آ بهرام این است که هر شب موقع اجرا چیز جدیدی را امتحان می کند. بدون این که حتی به بازیگر نقش مقابل اش بگوید. هر بازیگر شب اول اجرا با اجرای آخر باید متفاوت باشد.

کیانیان چه قدر روی بازی شما تأثیر گذاشته است؟ زیرا او بازیگری است به شدت متکی بر تکنیک.

من در حد و اندازه ای نیستم تا بازی کیانیان را نقد و بررسی کنم. در بازی او همیشه فاصله هایی هست. فاصله ای که زیاد هم خود آگاه نیست و در وجود او نهادینه شده اند و این ویژگی فقط اوست. بازیگرهایی مثل جرمی آیرونز، رابرت دنیرو، جان مالکویچ، آل پاچینو و یا کوین اسپسی و از قدیمی ترها اسپنسر ترپسی، رود استایگر... هر کدام از این ها بازیگرهایی هستند که یک تکنیک مخصوص به خود دارند و بسیار شخصی است. در نتیجه من نمی توانم بگویم که من از همان تکنیک هایی که آقای کیانیان استفاده می کنند، استفاده می کنم. چون غیر ممکن است. تنها چیزهایی که از او

آموخته ام، دقت زیاد روی نقش و باورپذیری نقش از سوی مخاطب است. کیانیان همیشه سعی می کند نقش های متفاوتی بازی کند، اما در هر نقشی که باشد، مخاطب او را باور می کند. بسیاری از نقش هایی که بازی کرده، در توان بازیگرهای دیگر نبوده. می خواهم به جایی برسم که نقشی که بازی می کنم، کم تر کسی بتواند آن را بازی کند. مثل آنتونی کوپن. به نظرم او در هنرپیشگی یک اسطوره است. یک پدیده است. اگر مخاطب نقشی را باور کند، دیگر کاری ندارد که آن نقش را مثلاً کوین اسپسی دارد بازی می کند و یا کس دیگر. من هیچ وقت نتوانستم برای بازیگری، تعریف خاصی پیدا کنم. چون دنیایش بسیار بزرگ و گسترده است و سبک و سیاق هایش متعدد. از یک کشور دو هنرپیشه بیرون می آید، یکی مثل کاترین دونو و دیگری مثل ژولیت بینوش که از زمین تا آسمان با هم فرق دارند. بازیگری تبدیل شده است به یک علم. هافرری بوگارت جمله معروفی درباره مارلون براندو دارد می گوید: «ما همگی مان با کت و شلوار و کراوات و سیگار برگ و موهای روغن زده به سینما آمدیم. اما یک نفر با یک عرق گیر رکا بی همه سینما را گرفت.» بازیگری یک علم مدام در حال تغییر است.

اگر بازیگری تنها علم باشد، هر کسی با فرا گرفتن آن علم می تواند بازیگر شود. در حالی که این طور نیست. به نظرم بازیگری علم است به اضافه عواملی که فراتر از علم هستند. مثل آن بازیگر.

بهترین و اولین منتقد یک بازیگر خودش است. به شرطی که روی خودش شناخت داشته باشد. می توانید اسمش را هر چیزی بگذارید. تکنیک، حس، غریزه، باز آفرینی خاطرات، معادل سازی... نقش کارگردان را هم نمی توانید نادیده بگیرید. اصلاً بازیگری برای بعضی از کارگردان ها، سبک خاص خودش را می طلبد. مثل بازی های دنیرو در فیلم های اسکورسوزی، یا رول فلین یا رانول والش. و یا پرویز پرستویی با حاتم کیبا. حضور یک کارگردان هوشمند هم خیلی مؤثر است و مادر این مورد بسیار کمبود داریم، چه در تئاتر و چه در سینما و چه در تلویزیون. کارگردان ها آگاهی زیادی از مقوله بازیگری ندارند. حتی روان شناسی بازیگر هم نمی دانند. نمی دانند چه طور بازیگر را به آن نقطه مورد نظر برسانند و هدایت کنند. من در این سال ها که کار بازیگری می کنم، تنها یک کارگردان را دیدم که به شدت در این حیطه آگاهی دارد آن هم حمید سمندریان است. او کدهای گم شده را پیدا می کند و به بازیگر نشان می دهد. او به بازیگر هایش اعتماد به نفس می دهد. نقش کورت در نمایش بازی استریندبرگ سی سال از من بزرگ تر بود. اما سمندریان به من گفت که تو می توانی و من توانستم. بعضی از کارگردان های ما حرف های بزرگی می زنند، اما کارهای کوچکی می کنند. ▶

احمد ساعتچیان متولد ۱۳۵۱ تهران. تئاتر راز جشنواره های منطقه ای استانی مدارس شروع کرده که حاصل آن اجرای نمایش در بیابان قلندران... به کارگردانی امیر دژاکام در تالار وحدت، سال ۶۹ است. بعد از آن به کار مطبوعاتی از جمله نقد و ترجمه پرداخت، اما بعد از فارغ التحصیلی از کلاس های بازیگری حمید سمندریان در سال ۶۶ به طور حرفه ای به کار بازیگری مستمر و پیوسته روی آورد که تا به امروز ادامه دارد. از نمایش هایی که او در آن ها به ایفای نقش پرداخته می توان به دوزخ، دایره گیچی ففقاژی و بازی استریندبرگ هر دو به کارگردانی حمید سمندریان، جنایت و مکافات (میکائیل شهرستانی)، هشتمین سفر سندباد، افسون معبد سوخته، رازها و دروغ ها، خواب در فوجان خالی، شکلک، پنج نمایش به کارگردانی کیومرث مرادی، کرگدن (وحید رهیانی)، در مصر برف نمی بارد (علی رفیعی)، آخر خط، و سه گانه واتیک و مده هر سه به کارگردانی سهراب سلیمی و حرفه ای ها (بابک محمدی) اشاره کرد. او همچنین در چند سریال، یک فیلم سینمایی بلند و چند فیلم کوتاه نیز بازی کرده است، از جمله سریال های قلب یخی، شب چراغ، گریه سفید، باجناب ها و فیلم جایی برای زندگی به کارگردانی محمد یزرگ نیا.